

Scenariusz zajęć

na podstawie opowiadania Katarzyny Ryrych „Młode koty”

ze zbioru „Gorzka czekolada tom 2. Nowe opowiadania o ważnych sprawach”

Czas na przerobienie scenariusza: 2-3 godziny zajęć

Pomoce dla Edukator/ki/a:

– fundacyjne opracowanie na temat wartości moralnych:

https://calapolskaczytadzieciom.pl/wp-content/uploads/2022/02/WpC-2021_broszura-dla-edukatorow.pdf

– fundacyjne opracowanie na temat dojrzałego radzenia sobie ze złością:

<https://calapolskaczytadzieciom.pl/dla-rodzicow/o-wychowaniu/jak-dojrzale-radzic-sobie-ze-zloscia/>

– książki „Z dzieckiem w świat wartości”, „Wychowanie przez czytanie” autorstwa Ireny Koźmińskiej i Elżbiety Olszewskiej;

– książka „Wychowywanie chłopców” Steva Biddulpha

– książka „Życie ze złością” Rona Pottera-Efrona

– wywiad z Michaelem Medvedem na temat przemocy w mediach:

<https://calapolskaczytadzieciom.pl/dla-rodzicow/o-wychowaniu/swiat-przeciwno-dzieciom-wywiad-z-michaelem-medvedem/>

Materiały na zajęcia: ww. zbiór opowiadań, duże kartki papieru/flipchart, pisaki.

Przed zajęciami – propozycje dla Edukator/ki/:

1. Przeczytaj opowiadanie „Młode koty” Katarzyny Ryrych, następującą po nim rozmowę z psychologiem Jackiem Masłowskim i opisy pojęć psychologicznych oraz wartości (przed opowiadaniem i na końcu książki).
2. Wybierz do omówienia z uczniami emocje oraz terminy psychologiczne i socjologiczne opisujące zachowania bohaterów, a także wymienione w rozmowie z psychologiem (emocje: duma, satysfakcja, poczucie przynależności, wstyd, upokorzenie, zazdrość, poczucie odrzucenia, złość, nienawiść; terminy psychologiczne i socjologiczne: zasoby, poczucie własnej wartości (inaczej: samouznanie), kompensacja, atawizm, agresja, status społeczny, rywalizacja, przynależność do grupy, mizoginizm, potrzeba obrony swojego terytorium, inicjacja do męskości).
3. Wybierz praktykowane przez bohaterów wartości moralne oraz antywartości: wartości moralne: szacunek, uczciwość, odpowiedzialność, przyjaźń, życzliwość, przyzwoitość, mądrość; antywartości: złośliwość, nienawiść, głupota, przemoc.

UWAGA: Materiał w scenariuszu jest dość obszerny. Edukator/ka może skupić się na wybranych przez siebie, najważniejszych wątkach.

Cele zajęć:

Pomoc w realizacji podstawy programowej oraz kształtowaniu kompetencji i postaw młodzieży poprzez rozwój intelektualny, emocjonalny, społeczny i moralny, w tym:

1. Rozwijanie umiejętności pracy z tekstem literackim, nauczenie czerpania przyjemności i wiedzy z literatury, rozwijanie sprawności językowej i czytelniczej;

2. Wyjaśnienie uczniom istoty uczuć i emocji – czym są, czemu służą, czy dzięki poznaniu emocji można lepiej zrozumieć motywacje i zachowania własne oraz innych ludzi;
3. Nazywanie różnych trudnych uczuć/emocji. Kiedy się pojawiają, jak się przejawiają? Jak sobie z nimi radzić, np. ze złością, z poczuciem odrzucenia?
4. Uświadomienie uczniom źródeł pewnych zachowań występujących często u młodych chłopców, podyktowanych zarówno ich biologią, jak i sytuacją rodzinną i społeczną.
5. Uświadomienie uczniom różnych rodzajów wartości, specyfiki wartości moralnych (służą wspólnemu dobru), charakteru antywartości (sieją zło i zniszczenie, psują relacje);
6. Ćwiczenie umiejętności logicznego i krytycznego myślenia, kulturalnej dyskusji bez przerywania mówiącym, argumentowania i spokojnego odpierania argumentów strony przeciwnej, analizowania, wnioskowania; ćwiczenie wypowiedzi publicznych;
7. Ćwiczenie uważnego słuchania i nawiązywania do wypowiedzi poprzedników – np. rozwijania myśli przedmówcy, podkreślania ważnych spostrzeżeń poprzedników (jako przeciwieństwo deprecjonowania/wyśmiewania);
8. Rozwijanie umiejętności szukania informacji w kilku różnych źródłach – internetowych (np. Wikipedia), książkowych (np. Słownik Języka Polskiego, książki dot. psychologii, moralności i etyki, popularnonaukowe), bezpośrednio u autorytetów w danej dziedzinie.

Lekcja 1 – przebieg zajęć

1. Przeczytanie uczniom przez Edukatorkę/a opowiadania „Młode koty”.
2. Co według uczniów jest głównym przekazem opowiadania? Dyskusja.
3. Próba analizy opisanej sytuacji psychologiczno-socjologicznej:
 - Co kształtuje stosunki pomiędzy mieszkańcami kamienic? (zasoby danej grupy określone przez jej status materialny, wykształcenie, kulturę, styl życia, przynależność do danej grupy społecznej i zawodowej; inne?);
 - Jak pozycja społeczna mieszkańców wpływa na postawy chłopców z podwórka?
 - Jakie są wzajemne relacje pomiędzy chłopcami z podwórka i dlaczego? (podobny wiek i sytuacja materialna, podobne zainteresowania i gusty, a w rezultacie więź, przyjaźń, lojalność, potrzeba przynależności i ugruntowania pozycji w grupie,)
 - Jaka jest dynamika relacji chłopców z Rybą i dlaczego następują w niej zwroty?

Zadanie:

Uczniowie są proszeni o zapisanie na tablicy/flipcharcie, jakie cechy i kompetencje społeczne ma Sebastian, narrator opowiadania. Jedna osoba zapisuje, pozostali podają kolejne propozycje i uzasadniają ich wybór. (Na przykład: pozytywne – życzliwość, wrażliwość, uważność – pomoc mamie, dostrzeganie różnych subtelnych sygnałów, rozsądek – ocena sytuacji związanej z uwięzieniem ojca, szacunek – wobec mamy

i sąsiadek; negatywne – zazdrość, nieumiejętność mądrego poradzenia sobie z upokorzeniem i złością; podatność na podpuszczenie przez kolegów, przemoc).

Edukator/ka zachęca do refleksji nad przyczynami i skutkami zachowań Sebastiana:

1. Czy Ryba odrzuciła Sebastiana?
2. Dlaczego chłopak postanowił zaatakować kolegę Ryby?

3. Czy poprzez przemoc wykazał się odwagą? Rozsądkiem? Na co liczył?
4. Jaki jest bilans decyzji i zachowań Sebastiana – co zyskał, a co stracił?

Zasady dojrzałego/mądrego radzenia sobie ze złością (wprowadzenie lub przypomnienie):

- Jeżeli ten temat nie był jeszcze przerabiany, można przedstawić go na podstawie fragmentu dotyczącego złości ze scenariusza do opowiadania „Wieża ciśnień”.
- Jeżeli sprawa radzenia sobie ze złością była już omawiana, Edukator/ka prosi uczniów o przypomnienie celu oraz 4 zasad postępowania, gdy chcemy się mądrze uporać z tą emocją:

– **CEL dojrzałego poradzenia sobie ze złością** – rozwiązanie lub złagodzenie problemu (celem nie jest wyżycie się na kims, odreagowanie stresu, zaostrenie konfliktu, pogorszenie relacji z ludźmi, zniszczenie rzeczy, skrzywdzenie innych – zachowania, które wiodą do takich rezultatów, są niemądre i wszyscy tracą).

– **Ustalenie prawdziwej przyczyny złości** – zawsze warto przeprowadzić wewnętrzne uczciwe rozpoznanie, co jest prawdziwą przyczyną złości. Czasami ktoś/coś nas zdenerwowało lub zraniło nasze uczucia (pierwotna/prawdziwa przyczyna złości), ale wyładowujemy tę emocję dopiero po jakimś czasie, na innej osobie, która podpadła nam czymś błahym lub znalazła się w naszym zasięgu. Potrzebny był nam pretekst, by wyładować frustrację na kims innym niż prawdziwy sprawca, którego się baliśmy lub który był nieosiągalny. Jest to zachowanie niedojrzałe i niesprawiedliwe.

4 zasady mądrego radzenia sobie ze złością (stosowane łącznie!):

- Grzecznie – w intencji, doborze słów i ich brzmieniu, gestach, wyrazie twarzy,
- Słownie – ustnie lub pisemnie (gdy chodzi o osobę niedostępną, np. z urzędu),
- Wobec osoby, która złość wywołała (nie wyzywamy się na innych),
- Konstruktywnie – proponując rozwiązania możliwe i akceptowalne dla obu stron.

Jakie zasady mądrego radzenia sobie ze złością zastosował Sebastian, jakie złamał? (złamał wszystkie).

Do przemyślenia po zajęciach:

1. Czy w moim otoczeniu panuje wzorzec reagowania gwałtowną/brutalną złością nawet na błahe incydenty? (Można nieświadomie przejąć i stosować taki rodzaj reakcji).
2. Czy działam podobnie?
3. W jaki sposób można pracować nad problemem własnej złości? (starać się eliminować złe słowa i agresywne zachowania, np. zapisując sobie, ile razy dziennie poczuło się złość i jak się na nią zareagowało. Należy dążyć do całkowitego przejęcia kontroli nad tym uczuciem, przede wszystkim myśląc i zadając sobie pytanie o prawdziwą przyczynę swojej złości oraz cel (czy warto w danej sytuacji czuć i wyrażać złość). Gdy udało się rozumowo zażegnać wybuch złości – warto nagrodzić się jakąś przyjemnością lub podzielić się tym osiągnięciem z zaufaną osobą). Polecamy książkę Rona Pottera-Efrona „Życie ze złością”).

Lekcja 2 – przebieg zajęć

Edukator/ka prosi o krótkie przypomnienie głównego konfliktu w opowiadaniu „Młode koty” (od chwili pojawienia się kolegi Ryby), a następnie czyta uczniom wywiad z psychologiem lub jego fragmenty i inicjuje dyskusję na temat zachowania bohaterów:

1. Dlaczego Sebastian uznał, że ma prawo zaatakować kolegę Ryby? (Jego terytorium, Ryba – jego koleżanką, a w jego wyobrażeniach – nawet czymś więcej).
2. Jakie były dotychczasowe doświadczenia Sebastiana w kwestii przemocy – czy sam jej doświadczał np. w domu, szkole, w relacjach z kolegami?

3. Skąd u chłopaka skłonność do przemocy? (Fałszywe przekonanie, że został odrzucony, zazdrość, zraniona męska duma, poczucie upokorzenia, czyli głębokiego wstydu, że w oczach

Ryby okazał się gorszy od „Wymoczka”; nastolatki, a nawet starsze osoby, nie zawsze umieją sobie poradzić z takimi trudnymi emocjami, nie potrafią przejąć nad nimi rozumowej kontroli).

4. Dlaczego przemoc jest tak często wybieranym sposobem radzenia sobie ze złością i frustracją? (Jest łatwa, zwłaszcza wobec słabszych, nie wymaga żadnych kwalifikacji i innych zasobów niż siła, daje złudne poczucie odwagi, stanowi formę kompensacji – wynagrodzenia sobie poczucia porażki, jest przez innych chłopców podziwiana i służy budowaniu pozycji w grupie, tutaj – w gronie kolegów z podwórka).

5. Jakie prawdziwe i nieprawdziwe przekonania dotyczące relacji z Rybą żywi bohater?

6. Czy można mścić się na osobie, która nie podziela naszych uczuć?

7. Jak nazywa się ktoś, kto dopuszcza się zachowań odbierających innej osobie wolność w imię deklarowanej własnej miłości do niej (STALKER). Czy takie zachowania są legalne?

Zadanie:

Prosimy uczniów, by porozmawiali w grupach 2-4 osobowych na temat właściwych i niewłaściwych sposobów zabiegania o uczucia drugiej osoby oraz właściwej i niewłaściwej reakcji na brak zainteresowania bliższą relacją.

Edukator/ka może zwrócić uwagę, że starając się o czyjeś względy, warto dowiedzieć się, co lubi i czym interesuje się osoba, która jest obiektem uczuć, nie należy ciągle mówić o sobie i narzucać własnych zainteresowań, robić żartów, które mogą być dla niej przykre/krępujące. Trzeba uznać, że – z różnych powodów – obiekt marzeń może pozostać niedostępny i nie wolno go karać za nieodwzajemnianie uczuć i własne

rozczarowanie. Starszym uczniom można wskazać literackie i filmowe przykłady pokonywania różnic w statusach majątkowych i społecznych, będących – zwłaszcza dawniej – częstą przeszkodą w miłości: „Wielki Gatsby” Francisa Scotta Fitzgeralda, „Lalka” Bolesława Prusa.

Edukator/ka zachęca uczniów do samodzielnego przeczytania opowiadania i wywiadu.

Do przemyślenia po zajęciach:

1. Jak sami czulibyśmy się, gdyby ktoś chciał narzucić nam swoje uczucia i starał się ograniczać naszą wolność wyboru kręgu osób, które cenimy, kochamy, z którymi chcemy utrzymywać bliskie relacje, np. stosując groźby lub atakując naszych przyjaciół, bliskich?
2. Jak bronić się przed takimi niechcianymi i nielegalnymi zachowaniami?

Lekcja 3 – przebieg zajęć:

Edukator/ka przypomina podział wszystkich wartości – czyli rzeczy i spraw cennych, pożądaných, ważnych dla ludzi – na wartości **maturalne** i **niematuralne**, a wśród nich **maturalne** (służące wspólnemu DOBRU) i **pozamaturalne**, które nie niosą tego wymogu. Prosi uczniów o podanie przykładów wartości z każdej z tych kategorii. Następnie wprowadza trzy wartości maturalne: POKOJOWOŚĆ, SPRAWIEDLIWOŚĆ, MĄDROŚĆ i prosi uczniów o wyjaśnienie ich istoty. Można następnie przeczytać definicje tych wartości z materiałów Fundacji i zapytać uczniów, czy się z nimi zgadzają.

Edukator/ka rozpoczyna dyskusję nad systemem wartości bohatera opowiadania:

1. Jakie wartości praktykuje (czyli jakich przestrzega, którymi się kieruje) Sebastian?

(uczciwość i sprawiedliwość: potrafi trafnie ocenić zachowanie ojca, który za nadużycia trafił do więzienia; szacunek, który okazuje mamie, sąsiadkom, pani pedagog – o nikim nie wypowiada się z lekceważeniem lub obraźliwie; przyjaźń wobec kolegów, wolność – rozumie i docenia znaczenie wolności w kontekście sytuacji ojca; inne?)

2. Jakie wartości chłopak łamie? (szacunek wobec Ryby i jej kolegi, gdy bezpodstawnie uznaje, że jego poczucie odrzucenia upoważnia go do zemsty; wolność, gdy swoim zachowaniem odmawia Rybie prawa do własnego wyboru przyjaciół, pokojowość, przyzwoitość i mądrość, gdy stosuje przemoc wobec kolegi Ryby i niszczy jego własność, a także błędnie zakładając, że ma do tego prawo. Nie potrafił dostrzec, że powody jego agresji nie mają nic wspólnego z zachowaniem Ryby i jej kolegi, ale wynikają z jego fałszywego przekonania o odrzuceniu, atawistycznego mechanizmu obrony własnego terytorium oraz presji kolegów).

3. Jak można ocenić system wartości osoby, która raz stosuje wartości, a raz je łamie? (System wartości tej osoby jest chwiejny, nieugruntowany. Warto uświadomić sobie, że jeżeli chcemy mieć mocny i prawy charakter, powinniśmy przestrzegać wartości, czyli zasad prawego postępowania, w każdej sytuacji, podobnie jak należy przestrzegać zasad ruchu drogowego, niezależnie od tego, czy spieszymy się, czy nie. Stosowanie wartości moralnych może wymagać odwagi cywilnej, by nie wycofać się z nich pod wpływem osób, których się boimy lub pod wpływem własnych emocji/frustracji. Wymaga wyćwiczenia odwagi oraz samokontroli).

4. Czy Sebastian czuł/wiedział, że postępuje źle? Co o tym świadczy? (Gdy tylko pojawił się ojciec, Sebastian poczuł ogromny wstyd).

5. Jak nazywamy wewnętrzny głos, wewnętrznego sędziego, który nas ostrzega przed czynieniem zła? (sumienie)

Konsekwentne przestrzeganie wartości moralnych jest trudne, ale właśnie ono kształtuje i wzmacnia nasz charakter.

Zadanie:

Uczniowie są proszeni o zastanowienie się, jak rozumieć myśl Heraklita z Efezu, greckiego filozofa z przełomu szóstego i piątego wieku przez naszą erą:

Charakter jest przeznaczeniem.

Prosimy o podanie przykładów trafności tej myśli – z literatury, filmu, własnych obserwacji i doświadczeń.

Edukator/ka inicjuje dyskusję:

1. Jakie są według uczniów przyczyny przemocy (brak dobrych wzorców, mentorów; złe przykłady z mediów, które pokazują przemoc w sposób bardzo atrakcyjny; brak innych zasobów poza siłą; nieumiejętność radzenia sobie z emocjami takimi jak wstyd, upokorzenie i złość; wspomniane w wywiadzie z psychologiem atawistyczne skłonności chłopców do stosowania siły, zwłaszcza pod presją grupy lub by jej zaimponować).
2. Jak można zaradzić fali przemocy wśród nastolatków, w społeczeństwie?
3. Jakie są przyczyny przemocy wobec dziewcząt/kobiet? Jakie źródła ma mizoginizm?
4. Dlaczego w różnych kulturach istnieje/istniał rytuał inicjacji do męskości? Jak przebiegało przygotowanie młodych ludzi do pełnienia ról dorosłych mężczyzn np. wśród rdzennych mieszkańców Ameryki (Indian) czy w Afryce? Czy we współczesnych kulturach istnieje obyczaj inicjacji? Warto poszukać informacji na ten temat.

Do przemyślenia po zajęciach:

1. W jakich sytuacjach pod wpływem irytacji lub złości postąpiłam/em inaczej, niż wskazuje metoda dojrzałego radzenia sobie z tą emocją (np. impulsywnie, agresywnie, biernie). Jakie były skutki mojej złości?

2. Jeśli stosuję przemoc (słowną, fizyczną, emocjonalną) – dlaczego daję sobie na nią przyzwolenie?

3. W jaki sposób można samemu poszerzać swoje kompetencje społeczne? (np. wyznaczając sobie mądre cele, czytając książki popularnonaukowe m.in. o tematyce psychologicznej i społecznej, podejmując prace wolontariusza na rzecz potrzebujących, pracując nad swoim charakterem).